TARPTAUTINIS VIKTIMOLOGINIS TYRIMAS LIETUVOJE (1997)

Rėmėjai ir bendradarbiaujančios institucijos: Jungtinių Tautų vystymo programos atstovybė Lietuvoje, Jungtinių Tautų tarpregioninis nusikaltimų ir teisingumo tyrimų institutas, Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus".

Tyrėjų grupė: G. Babachinaitė, A. Dapšys, M. Greičius, M. Žilinskas

Tyrimas buvo atliktas siekiant įvertinti nusikalstamumo būklę, išaiškinti nusikaltimų bei kitų teisės pažeidimų padarymui būdingas situacijas, sąlygas ir aplinkybes, reikšmingas šio reiškinio prognozei ir prevencijai, taip pat sukaupti tikslesnę informaciją apie nusikaltimais padaromą turtinę, fizinę bei moralinę žalą bei visuomenės požiūrį į anksčiau minėtus reiškinius. Tyrimo rėmuose atlikta socialinė demografinė šalies apžvalga (Lietuvos gyventojų pasiskirstymas pagal lytį 1997 m., nedarbo lygis, bendrojo Lietuvos vidaus produkto rodikliai ir pan.), ištirtos pagrindinės nusikalstamumo statistinių rodiklių tendencijos Lietuvoje bei pateikiamas kriminologinis jų vertinimas. Pagrindinis tyrimo duomenų šaltinis - tyrimo metu atlikta viktimologinė gyventojų apklausa. Apklausiant respondentus iš penkių šalies regionų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio, buvo siekta išsiaiškinti kaip dažnai ir kokiuose nusikaltimuose respondentai tapo aukomis per paskutinius penkerius metus, kokia jų nuomonė apie policijos veiklą ir kitas visuomenines ar privačias institucijas, koks respondentų požiūris į bausmes, kokios asmens ir jo turto apsaugos priemonės yra naudojamos dažniausiai. Be šių klausimų aiškintasi, kokios galimos nepranešimo policijai apie patirtą žalą, padarytus nusikaltimus priežastys, kokie pagrindiniai vartotojų apgaudinėjimo ir korupcijos bei asmens socialinio gyvenimo aktyvumo bruožai.

Palyginus statistinius kriminogeninės situacijos Lietuvoje ir viktimologinio tyrimo duomenis, parengtos galutinės tyrimo išvados. Gauti rezultatai parodė, kad statistiniai nusikalstamumo rodikliai Lietuvoje iš esmės nesiskiria nuo kitų pokomunistinių valstybių nusikalstamumo rodiklių, o kai kuriais aspektais, pvz., pagal nusikaltimų skaičių 10 000 gyventojų, jie šiek tiek žemesni negu minėtų tipų valstybėse apskritai. Apklausa parodė, kad daugiau kaip pusė (57,7 %) apklaustųjų per pastaruosius 5-erius metus ir 1/4 (26,9 %) - 1996-aisiais metais, pačių respondentų nuomone, buvo vienų ar kitų nusikaltimų (teisės pažeidimų) aukomis. Daugiausia apklaustųjų asmenų per pastaruosius 5-erius metus nukentėjo nuo asmeninio turto vagysčių bei nuo vagysčių iš automobilių. Taip pat pastebėtina, kad šie duomenys labai skiriasi nuo oficialių statistinių duomenų (pvz., automobilių vagysčių tarp registruotų transporto vagysčių 1996 metais, kaip ir per pirmuosius septynis 1997-ųjų metų mėnesius, buvo apie 2/3; tuo tarpu viktimologinis tyrimas rodo ką kitą - nukentėjusiųjų nuo dviračių vagysčių per pastaruosius 5 metus buvo 150, o nukentėjusiųjų nuo automobilių vagysčių - tik 24). Viktimologinis tyrimas išryškino nusikaltimo padarymo vietos reikšmę. Daugiausia nukentėjusiųjų buvo šalia savo namų arba kitur mieste. Pažymėtina, kad tarp žmonių, nukentėjusių nuo turtinių nusikaltimų, daugiausia nukentėjusiųjų buvo šalia namų; tuo tarpu tarp žmonių, nukentėjusių nuo smurtinių nusikaltimų asmeniui, daugiausia buvo kitur mieste (gyvenamojoje vietovėje). Tyrimas parodė, kad labai nesaugiai (t.y. bijo tapti nusikaltimo auka) jaučiasi kas dešimtas apklaustasis. Moterų, nesijaučiančių saugiai, buvo du kartus daugiau nei vyrų. Labai saugiai ir gana saugiai jaučiasi beveik pusė apklaustųjų (ir tai daugiausia jauno amžiaus žmonės).

Pagrindiniai motyvai, dėl kurių asmenys, nukentėję nuo aptariamųjų nusikaltimų, kreipėsi į policiją, buvo noras susigrąžinti nuosavybę bei noras, kad pažeidėjai būtų pagauti ir nubausti. 55,1 % apklaustųjų nenorėjo kreiptis į policiją; pagrindinė priežastis - policija nieko negali padaryti. Policijos darbu pasitenkino palyginti maža dalis besikreipusių į ją žmonių (pvz., vagysčių su įsilaužimu atveju tik 20,5 % žmonių liko patenkinti policijos darbu). Gana daug nukentėjusių respondentų kreipėsi ne į policiją, o į kitas specializuotas agentūras.

Publikuota: Dapšys A. Babachinaitė G. Greičius M. International Crime Victim Survey in Lithuania // Crime Victim Survey in Countries in Transition. Rome, 1998. Dapšys A. International Crime Victim Survey in Lithuania (1997). Main Results, Conclusions and Recommendations // Surveying Crime: A Global Perspective. - Rome: ISTAT, UNICRI, 2000.